

A kifosztottság dicsérete

Nem árt, ha tudod, hogy lehallgatnak bennünket – mondja Berlinből V. bele a telefonba –, a német parlament az összes nagy párt helyeslésével jóváhagyta a terrorizmus visszaszorítása érdekében, hogy a külföldi telefonbeszélgetéseket en bloc rögzíteni kell. Automatikusan mind szalagra kerülnek, és bizonyos kulcsszavakra működni kezd a gépezet. " – "Például a »bomba« szóra?" – kérdem. "Igen – feleli V. –, most nyilván beindítottad a rendszert. De a kurd szavaktól is beindul. A szerb szavaktól, sőt talán a magyaroktól is. " – "Nálunk ezt még tudomásom szerint nem vezették be – mondom –, de majd ha csatlakozunk Európához..." – "Ha ez a célotok – feleli –, akkor ne az emberjogi témákat erőltessétek, hanem ratifikáljátok mihamarabb azokat az európai egyezményeket, amelyek alapján a politikai menekültek visszatoloncolhatók az úgynevezett »biztos harmadik államokba«, és onnan persze tovább, a szörnyűségbe, ahonnan jöttek. " Az úgynevezett "helsinki folyamat" annak idején szentesítette a szovjet hódításokat és Európa kettéosztottságát, és kárpótlásul halvány reménysugárral ajándékozta meg a létező szocializmusnak azokat a polgárait, akik kétségbeestek ettől: az aláíró országok kötelezték magukat arra, hogy elősegítik az eszmék és emberek szabad áramlását. Mára összeomlott a helsinki kétségbeesés, és a remény is. Európát már nem szelik ketté árkok, drótkerítések és falak, de a szabadon áramló eszméket magnón rögzítik információmilliárdosok, és a kivándorlás szabadságát a bevándorlás tilalma egészíti ki. Tudok olyan esetről, amikor a kiutasítási keresetet az az érv támasztotta alá, miszerint lehetséges ugyan, de nem bizonyítható, hogy X. Y. politikai menekültet Törökországban (más alkalommal: Iránban vagy Vietnamban) megkínózzák majd. Nyugat-Európa, akárcsak Észak-Amerika, gazdag kis sziget óhajt maradni a nyomor óceánjában – a nyomoréban, melyből gazdagsága tetemes részét meríti. Láthatatlan, de a berlininél nem kevésbé konkrét falakkal védi kiváltságait, és nem veszi tudomásul, hogy ez a rövidlátó taktika ellene fordítja a világ mind nagyobb hányadát, közveszélyes fanatizmusokat táplál, kórossá teszi más kultúrájú, rohamosan fejlődő hatalmak beláthatatlan következményekkel fenyegető bizonytalanságát. Ez a rövidlátás Bosznia vonatkozásában áthágta az imbecillitás határát. Európa és Amerika azt üzeni Boszniából a világ és kiváltképp térségünk valamennyi potenciális háborús bűnösének és tömeggyilkosának, hogy ne zavartassák magukat, hiszen egyetlen nyugati állampolgár reggeli kiflijének egyetlen mákszemét sem áldozza fel valamely félbarbár város vagy ország rész kedvéért. Magyarországról nézve persze leegyszerűsödnek a kérdések és a válaszok is. Középen tartósan nem maradhatunk meg. Merre törekedjünk: a gazdagok, vagy a nyomorultak felé? Csak egy választásunk van: vagy átkínlódjuk magunkat azon a gyötrelmes feltételrendszeren, mely a fejlett piacgazdasághoz vezet, vagy evoé Harmadik Világ! Ha elutasítjuk Európát, mi marad nekünk? Húspuhítás a nyereg alatt, immár ezerszáz magyar esztendőt rózsaszín ködökbe burkoló besenyőromantika, jól fejlett provincializmusok, még csak csírázó fundamentalizmusok és a külvárosi gyerekek számára hulladékokkal teli kukák. Európa, pontosabban egyedül európainak tekintett nyugati fele egyre többet áldoz fel erkölcsi értékeiből, állítólag azért, hogy megvédhesse ezeket. Ebben a megokolásban olykor némi igazság is lappanghat, és ez az igazi baj: ha a demokráciák öncsonkításra kényszerülnek, akkor civilizációnk rossz síneken robog. Nekünk ezért a kívülrekedtség és kifosztottság élményeivel megrakodva kell közelednünk a Nyugathoz. Ezek értékes tapasztalatok, másságunk garanciái. Hogyan válhatnánk azok hasonmásai, akik nem a mi utunkat járták? Arcunktól

fosztánának meg bennünket, akik kitörölnék történetünkből az utolsó, meglehetősen dicstelen fél évszázadot. Éppen kirekesztettségünk, degradáltságunk, kisémmizettségünk tehet bennünket fogékonyakká Európa legbűvöletesebb szellemi hagyománya: a kritikai alapállás iránt. Ez többnyire az abszolút igazság igényével fellépő világnézetekkel szemben alakul ki, megdönthetetlennek látszó hatalmi struktúrák mélyén. Az utóbbi évtizedekben Európa keleti felében nagyobb szükség lett volna erre a tradícióra, mint a nyugatban. Ha legalább ma felismerjük ezt, akkor úgy közeledhetünk Európához, hogy lélekben európaiabbak vagyunk annál az állapotnál, amelyet mindenképpen el kell érünk. Ne csak a jelenünkkel ne egyezzünk ki, hanem még mai szemszögből optimális jövőnkkel sem. Így óvhatjuk meg magunkat az előre látható csalódásoktól, és így őrizhetjük meg elfogulatlan pillantásunkat olyan lehetőségek, válaszutak és megoldások számára, amelyek ma még nem láthatók előre.

Eörsi István